

KÜLTÜREL HATIRALARIN VE MİRASIN KORUNMASI YÖNÜNDE ULUSAL PLANLAMA POLİTİKASI VE İDEOLOJİSİ – TÜRKİYE’DE KONUT OLGUSUNUN TARİHSEL BAĞLAMDA İRDELENMESİ KONUSUNDA KISA VE ÖZ BİR GÜNCELLEME

TOWARDS A NATIONAL PLANNING POLICY AND IDEOLOGY FOR PRESERVING CULTURAL MEMORIES AND HERITAGE – A BRIEF UPDATE OF THE HISTORICAL CONTEXT TO HOUSING IN TURKEY

Mahmut Tuğrul Kırmızı

Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İzmir

tugrul.kirmizi@gmail.com www.tugrulkirmizi.com

Abstract

The process of modernization in the late part of the twentieth century changed the face of Turkey drastically. An analysis of the mentioned recent past, therefore, must be based on heritage management and this requires the historical context of “National Planning Policy and Ideology” to be analysed and updated as a first step.

“City and Regional Planning Science Branch” gives its services in three main fields, such as: a) Science, b) Aesthetics, c) Ethics and this requires planners who can successfully integrate the relevant aspects of those mentioned fields. What we wish to underline briefly is ethics can be considered as a complementary part of political ideology and there is also an interactive connection between aesthetics and ethics. Seen from this point of view, it is necessary for the understanding of updated conceptualizations in “City and Regional Science Branch” to look into the relations between those three above written fields.

By the constitutional change and development of the related social concepts in 1960s, the updated conceptualizations on the historical context to housing had gone a considerable way to tackling housing shortage in Turkey. The reconsideration of the “housing” and its historical context brought the necessity to not only rethinking of the vast Anatolian historical heritage and redesign spaces that existed in our “memories” but visualize related problem areas with new visions.

Our paper tries to bring a new approach to the above defined field of research. The main question is that how can we update the historical context to housing in Turkey through a sound “National Planning Policy and Ideology for Preserving Cultural Memories and Heritage”. To answer this question we tried to develop an updated vision. The sequential steps of such a vision leading to integrate “National Planning Policy and Ideology for Preserving Cultural Memories and Heritage” with a “Brief Update of the Historical Context to Housing in Turkey”, are given below:

a)Setting the “Landmarks” related to “National Planning Policy and Ideology for Preserving Cultural Memories and Heritage” from the viewpoint of “Updated Historical Context to Housing in Turkey”.

b)Developing models through GIS integrated simulations for housing rehabilitation based on above mentioned landmarks in both national and local levels.

c)Examining “National Planning Strategies” in “National Planning Policy and Ideologies” context and setting the hierarchy of priorities.

d)Providing compatibility between “National Planning Strategy, Policy and Ideologies” and “Democratic Participation in Planning” concepts

We hope our paper will trigger interactive debate and more efforts in this direction and will. encourage further researches along this field of work.

KÜLTÜREL HATIRALARIN VE MİRASIN KORUNMASI YÖNÜNDE ULUSAL PLANLAMA POLİTİKASI VE İDEOLOJİSİ – TÜRKİYE’DE KONUT OLGUSUNUN TARİHSEL BAĞLAMDA İRDELENMESİ KONUSUNDA KISA VE ÖZ BİR GÜNCELLEME

AMAÇ:

20. Yüzyılın sonlarındaki modernizasyon süreci Türkiye’nin çehresini güçlü bir şekilde değiştirmiştir. İlk hızını Kemalist devrimden almış bulunan bu süreç çağdaş bilimin ışığında bir çağdaşlaşma projesi olarak değerlendirilmektedir.¹ Böyle bir sürecin miras alınan zengin Anadolu kültürünü kendi dinamikleri bünyesinde özümleyerek yakın geçmiş içinde ve günümüzde mekansal yapılanmalara nasıl yansıttığı ilginç bir araştırma konusudur. “Kent ve Bölge Planlama” bilim dalı bakış açısından sözü edilen bu yakın geçmişin analizi kültürel miras yönetimi bağlamında ele alınmak durumundadır. Bir özdeyişte söylendiği üzere ölen ile ölünmez ama ölenler bizimle yaşarlar. Geçmişin varlığını günümüze kadar korumuş bulunan değerleri yolumuza ışık tutar. Anadolu kültürü dayandığı binlerce yıllık geçmişi ile kendisini inceleyenleri kolayca “Nostalji” tuzağına düşürebilir. Günümüzde bu kavramın gerçek anlamından daha yumuşak bir tanım içinde kullanıldığını görüyoruz. Oysa 1668 de bu sözcük “Johannes Hofer” tarafından bir hastalık adı olarak eski Yunan’ca “nostos - eve dönüş” ve “algos – ağrı, sıkıntı” sözcüklerinden türetilmiştir. Başka bir deyişle “Nostalji” bir ruh hastalığının bilimsel adıdır.² Devir aldığımız kültürel miras bize halen mevcut kavramlaşmaların sağlıklı güncellenebilmesi için gerekli ipuçlarını doğal olarak verecektir. Ne var ki kadim köklere karşı gösterilen böylesi bir bilimsel titizlik eskiden yaşanmış ve artık yinelenmesi olanaklı olmayan yaşam biçimlerinin sığ bir öykünme içinde sahnelenmesini gerektirmez.³ Üstelik böyle bir sahnelenme günümüzün güncellenmiş kavramlaşmalarına karşı çıkarak onların üzerine geçmişin damgasını durağan bir tavır ile basmayı hedefliyor ise böyle bir tavrın adı muhafazakarlık da olmayıp irticadır. Böylece “Ulusal Planlama Politikası ve İdeolojisi” ile ilgili kavramlaşmaların ilk elde analizi ve güncellenmesi gereği bizi bekleyen ivedi ödevlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

YÖNTEM:

“Şehir ve Bölge Planlama Bilim Dalı” üç temel alanda hizmet verir. Bu alanlar a)Bilim, b)Estetik, c)Ahlak, başlıkları altında toplanabilirler⁴. Bu bağlamda düşünüldüğünde “Kent ve Bölge Planlamacıları” sözü edilen alanların ilgili yönleri kapsamında bütünleştirilmesi gereken bir planlama anlayışının gereklerini yerine getirebilecek düşünsel donanıma sahip olmalıdırlar. Bu bakış noktasından hareketle “Ahlak” ile ilgili kavramlaşmaların “Politik İdeoloji”nin tamamlayıcı bir parçası olarak anlaşılması gerektiği; bunun yanında “Estetik” ve “Ahlak” arasında karşılıklı etkileşimli bir ilinti olduğu da gözden kaçırılmamalıdır. Böylece “Kent ve Bölge Planlama Bilim Dalı” ile ilgili güncellenmiş kavramlaşmaların gereğince anlaşılabilmesi için yukarıda belirtilen üç temel alan arasındaki karşılıklı etkileşimlerin derinliğine irdelenmesi zorunluluğu açıkça ortaya çıkar.

1789 Fransız Devrimi “Aydınlanma” kavramını da birlikte getirerek tarihsel süreç içinde yerini tanımlar.⁵ Söz konusu devrim bazı kaynaklarda ifade edildiği üzere inancın yerine aklı koymaz. Güç ile elde ettiği iktidarını güzellikler ile süsler ve inanç ile birlikte insan zihninin geliştirdiği tüm kavramlaşmaları aklın yol göstericiliğine teslim eder. Bu dönemin metninin sosyal ve kültürel yapılanmalar açısından iyi okunması “Aydınlanma” kavramının da gereği gibi anlaşılmasını olanaklı kılar.⁶ Böylece kuramsal güncellemelerin bir toplumun yeniden biçimlendirilmesinde ne kadar etkin olabileceği konusu da tartışmaya açılmış olur. Fransız Devrimi’nin getirdiği “Aydınlanma” ile ilgili süreçler “Koruma” kavramlaşmalarını ve bu kavramlaşmalar üzerindeki yoğun tartışmayı da beraberlerinde getirirler. İşte burada kültürel hatıraların ve mirasın korunması yönünde planlama politikalarının ve ideolojilerin irdelenmesi zorunlu hale gelir. “Aydınlanma” olgusunun belirginlik kazanmasından önce “Koruma” kavramları ile ilgili herhangi bir irdelenmenin de dünya literatüründe ortaya çıkmadığını söyleyebiliriz.. Fransız Devrimi “Aydınlanma” ile ilgili olarak düşün emeklerini veren Anatole France, Jean-Jacques Rousseau, Victor Hugo gibi yazarlar arasından koruma kavramlaşmalarını öncelikle ele alan imar kanunu bağlamında bir metnin yazılması görevini Victor Hugo’ya verir. Hugo yazdığı bu metni “Hatıralar İçin Kanun” başlığı altında sunar. Bu kanunun alt açılımlarını oluşturan çeşitli tüzükler arasında “anıtlar” ile ilgili olan bir tüzüğün adı da “İnsan Aklının Büyük Değerleri İçin Tüzük” olarak belirlenir. Böylece korunacak olan temel değerler de tanımlanmış olur. Hayatı yaşanır kılan hatıralar ve insan aklının ortaya koyduğu değerlerdir. Türkiye’de konut olgusunun tarihsel bağlamda irdelenmesi de ancak bu bağlamda ele alındığında anlam kazanabilir. Korunacak değeri olan hatıralar bizi çağdaş yaşam kalitesinin gerisinde çekmemeli; tam tersine insan aklının yaratacağı büyük değerlere geleceğe yönelik projeksiyonlar bünyesinde anlam kazandırmalıdırlar. Şimdi bu anlamda ülkemizin yakın geçmişine göz atalım ve Türkiye’de konut olgusunun tarihsel bağlamda irdelenmesi konusunu söz konusu yakın perspektif içinde değerlendirelim.

Ülkemizde 1961 de gerçekleştirilen anayasa değişikliği⁷ ve bununla ilintili olarak yenilenen sosyal kavramlar bağlamında konut olgusu ile ilgili kavramlaşmalar da güncellenerek anlam kazanmış ve Türkiye’deki konut yetersizliğinin karşılanması yönünde günümüze kadar oldukça önemli süreçler geliştirilmiştir. Ne var ki

bu süreçler konut yetersizliği olgusuna genelde niceliksel açıdan yaklaşmış ve bu olgunun mekansal yapılanmalar açısından niteliksel yetersizliklerine gereken önem verilememiştir. “Konut Sorunu” ile ilgili olarak “Planlamanın İdeolojisi ve Maddesi” bağlamında⁸ ülkemizde henüz yeterli bir çalışmanın yapılamamış olması da burada belirtilmelidir. “Konut” olgusunun ve bununla ilintili tarihsel bağlamın yeniden ele alınarak değerlendirilmesi Anadolu’nun zengin tarihsel birikimi ve buna bağlı olarak gerçekleştirilmekte olan mekansal yapılanmaların “zihinlerimizdeki hatıralar” ışığında yeniden düşünülmesi yanında ilgili problem alanlarının güncellenmiş yeni vizyonlar ile ele alınması zorunluluğunu da ortaya koymuştur. Bu zorunluluk Türkiye’de yakın geçmişte yaşanmış olan kültürel kırılma ile birlikte ortaya çıkan ve ülkemizin kültürel mirası ile “hesaplaşması” başlığı altında tanımlanabilecek süreçlerin gözden geçirilmesi gereğini de içinde taşımaktadır. Böyle bir hesaplaşma doğal olarak “aidiyet” ve “aidiyetin ideolojisi”⁹ bağlamındaki kavramlaşmaların irdelenmesini de gündeme getirecektir. Böylece biçimsel olarak öykündüğümüz “batılılaşma” kavramının ne ölçüde konutlarımıza yansiyabildiğini, kadim köklerde konutların ortak akıl ile birlikte yaşamasının mekansal ifadesi olan “mahalle” anlayışının nasıl bir yağmaya kurban gittiğini ve kendi konutlarımızda bizi çevreleyen yapı malzemelerine ve sözde “batılı” eşya ve donanımına nasıl bir yabancılaşma içinde olduğumuzu sorgulamak da mümkün olabilir. Kendi konutlarının içinde başka ülkeden gelmiş yabancıların rahatsızlığı içinde yaşamak durumunda bırakılan bir toplumun genelde “Konut Sorunu” ile ilgili açılımlara sağlıklı bir bakış açısını nasıl geliştirebileceği sorusunun bilimsel çevrelerde henüz gereğince tartışılmadığı değerlendirilmektedir.

ÖNERİ VE SONUÇLAR:

Çalışmamız yukarıda belirtilen araştırma alanına yeni bir yaklaşım getirmektedir. Bu anlamda tarihsel birikim ve hatıraların korunmasını sağlayacak sağlıklı bir “Ulusal Planlama Politikası ve İdeolojisi” ışığında konut olgusunun tarihsel bağlamının nasıl güncellenebileceği irdelenmekte ve bu irdeleme kapsamında güncellenmiş bir vizyonun ana hatları ortaya konmaktadır. Kültürel miras ve hatıralarımızın korunmasını sağlayacak bir “Ulusal Planlama Politikası ve İdeolojisi” kapsamında konut sorunsalı ve bununla ilgili referansların tarihsel bağlamda sağlıklı güncellenmesini gerçekleştirebilecek bir yaklaşımın ardışık adımları aşağıda verilmektedir:

a) “Kültürel Miras ve Hatıraların Korunması” amacı ile saptanacak bir “Ulusal Planlama Politikası ve İdeolojisi Belgesi” için gereken “Landmark – Köşe Taşları’nın¹⁰ Konut Olgusunun Güncellenmiş Tarihsel Bağlamı” ışığında ortaya konması.

Böyle bir başlık altında yukarıda sözü edilen kültürel kırılma ile ilgili bütün irdelemelerin gündeme geleceği kuşkusuzdur. Kemalist devrimler üzerlerine düşen görevleri layığı ile yerine getirerek Türkiye’de yeni ve çağdaşlaşmaya açık bir vizyonun bütün açılımlarını cesaretle ortaya koymuşlardır. Ne var ki böyle bir radikal başkalaşım örneğinin Türkiye’de yakın geçmiş ile ilgili hatıraların genç nesiller tarafından özgün belgelerden okunarak değerlendirilebilmesini dahi ülkemizin düşün alanında belirli ölçüde zorlaştırmış bulunmaktadır. Halbuki yukarıda belirttiğimiz üzere hayatı yaşanır kılan da bir ölçüde hatıralardır. İşte bu hatıralar toplumsal değerlerimizi ve kişiliğimizi yansıtan “konut olgusunun” içinde yeniden hayat bulur ve bizimle yaşarlar.

“Hatıraların” ve “İnsan Aklının Büyük Değerlerinin” geleceğe yönelik projeksiyonlarda belirleyici olabilmesi için geçmişin varlığını korumakta olan değerlerinin güncel yaşamımız içinde çağdaş gereksinimler ile birlikte nasıl bir sentez bütünü içinde yer aldığı irdelenmelidir. Hele bu irdeleme “Konut Olgusu” bağlamında gerçekleştirilmek isteniyorsa söz konusu inceleme çok boyutlu bir nitelik kazanır. Çünkü konutlar yani evlerimiz kişiliğimizin yaşadığımız mekana yansımalarının en yalın ifadesi olmak durumundadır. Halbuki hatıralarımızın referansları olan “Landmark’lar – Köşe Taşları” yerinden oynatıldığı zaman inşa edilen mekan yaşam biçimlerini ve “gaybi” gereği gibi saran bir kabuk olmaktan çıkar.¹¹ Tam tersine yaşam biçimlerini önceden kurgulanmış bir sanal senaryonun içine tutsak eden niteliği ile kendisini ortaya koyar. Ülkemizde mesleğimizin unutulmuş “Landmark’ları – Köşe Taşları” bu bağlamda yeniden hatırlanarak incelenmeli ve bilimsel güncellemeler ile hatıralarımıza olduğu kadar geleceğe dönük referanslarını da ortak akla sunar hale getirilmelidir. Bu satırların yazarı deprem bölgelerinde acil iskan ve deprem sonrası kalıcı konut inşaatlarında bizzat yaşadığı süreçleri üzüntü ile hatırlamakta ve bu konutların içinde yaşamak zorunda bırakılan nüfus guruplarının kendilerini hiçbir şekilde ifade edemeyen mekan yapılanmaları ile sosyal ve kültürel açıdan nasıl bir yabancılaşma içinde olduğunu meslek hatıralarının acı verici tecrübeleri arasında muhafaza etmektedir.

b) Yukarıda belirtilen Landmark’lara referanslı olarak ulusal ve yerel düzeylerde Coğrafi Bilgi Sistemleri ile bütünleştirilmiş benzetişimler bünyesinde modellerin geliştirilmesi.

Bir sistem parçalarına ayrıldığında ya parçalar sistemin bütün halinde iken gösterdiği niteliği tanımlamazlar. Başka bir deyişle bir fili ikiye böldüğümüzde iki adet küçük fil elde edemeyiz. Bu nedenle “Konut Olgusu” sistem yaklaşımı bağlamında incelenmeli ve bu bağlamın bütün alt ve yan açılımları da bu inceleme kapsamında bütünleştirilmelidir. Sistem yaklaşımının¹² özellikle siyasal erki elinde tutan çevreler tarafından henüz gereği gibi anlaşılamadığı ülkemizde diğer pek çok konuya yaklaşılan yapıldığı gibi “Konut Olgusu” ve “Konut Sorunsalı” da “yangın söndürme” mantığında parça başı çözümlerden oluşan bir yamalı bohça mantığı ile ele alınmakta ve ülke bütününde bu konulara sağlıklı yaklaşabilecek algoritmaların belirlenmesi yönüne gidilmemektedir. Oysa “Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilim Dalı” böyle bir konuda sağlayacağı çok disiplinli ve bütüncül yaklaşım ile ülkemizde henüz yeterince ve gereğince uygulama alanı bulamamış bir

bakış açısının olanaklarını bünyesinde taşımaktadır. Bu olanaklar değerlendirildiğinde ulusal ve yerel düzeylerde geliştirilecek “Coğrafi Bilgi Sistemleri” yaklaşımları benzetişim modelleri ile desteklenerek “Planlamada Demokratik Kitle Katılımı” bağlamında ülke yararına sunulabilir. Giderek artan bir ivme ile gelişmekte olan “Web Tabanlı Coğrafi Bilgi Sistemi” yaklaşımları “Konut Olgusu” gibi ortak akla sunulması zorunlu olan konularda “Planlama Demokratik Kitle Katılımı” bağlamında ele alınacak yaklaşımlar için vazgeçilemez olanaklar sunmaktadır. Henüz ülkemiz üniversitelerinde öğretim programlarına gereken ağırlık ile yansımamış olan “Web Tabanlı Coğrafi Bilgi Sistemi” yaklaşımı ile bütünleştirilmiş algoritmalar söz konusu programların bütünü tamamlayıcı vazgeçilemez parçaları olarak yerlerini almalıdırlar.

c)“Ulusal Planlama Politikası ve İdeolojisi” bağlamında “Ulusal Planlama Stratejileri”nin irdelenerek öncelikler hiyerarşisinin saptanması.

“Konut Olgusu” ve bu olgu ile ilgili açılımlar ancak “Ulusal Planlama Stratejileri”¹³ kapsamında ve tarihsel bağlamda incelendiğinde geleceğe dönük projeksiyonları da içeren sağlıklı bir yaklaşım ile irdelenerek güncellenebilir. Böyle bir yaklaşım doğal olarak söz konusu stratejiler bünyesinde önceliklerin ve öncelikler hiyerarşisinin saptanması gereğini de birlikte getirir. Bu gerek siyasal erki elinde tutan yapılanmalar tarafından gereği gibi anlaşılmalı veya kuramsal güncellemelerin uygulamaya yansımaları mutlaka ve ivedilikle sağlanmalıdır. Böyle yapılmadığında “Konut Olgusu” ve bu olgunun tarihsel bağlamda irdelenmesi konusunda yapılan çalışmalar da gerekli eşgüdümünden yoksun ve genellikle birbirinden bağımsız çabaların üst üste yığılmasından oluşan anlamsız bir ağırlığa dönüşmek durumundadır. Söz konusu öncelikler hiyerarşisinin saptanmasında ülkemizde verdiği çok yararlı hizmetler ile dönemine imza atan ve ne yazık ki daha sonraları basit bir danışma kurumu haline indirgenen “Devlet Planlama Teşkilatı” niteliğindeki kurumsal bir yapılanmanın yeniden canlandırılarak eski işlevine kavuşturulması gereği hemen ortaya çıkmaktadır.

d)“Ulusal Planlama Stratejisi, Politikaları ve İdeolojisi” ile “Planlamada Demokratik Katılım” kavramlaşmaları arasında uyumluluğun sağlanması.

“Ulusal Planlama Stratejisi, Politikaları ve İdeolojisi” ile “Planlamada Demokratik Katılım” kavramlaşmaları arasında karşılıklı etkileşim bağlamında bir ilişki bulunması gereği açıktır. Böyle bir yaklaşım gerçekleştirilmediği zaman “Konut Olgusu” ve bu bağlamda kamu yararı gözetilerek yönlendirildiği varsayılan yatırımların “Halk Yararı” kavramından bağımsız olarak gelişen süreçlerde biçimleneceği de hemen ortaya çıkar. Halbuki “Konut Olgusu” ancak böyle bir karşılıklı etkileşimden doğacak uzlaşma ile tarihsel bağlamda irdelenebilir. Bunun gerçekleştirilmesi için yukarıda belirtilen “Web Tabanlı Coğrafi Bilgi Sistemi” yaklaşımları da dahil olmak üzere mümkün olan bütün uzlaşma zeminleri dikkate alınmalı ve ülke çapında bir “fikir birliği – consensus” elde edilmesi için gereken bütün çabalar sarf edilmelidir.

“Planlamada Demokratik Katılım” planlama erkini elinde tutan üstyapıdaki siyasal kurumsallaşmanın halk yığınlarına dayattığı resmi söylemin dar kapsamlı bakış açısı içinde gerçekleşemez. Böyle bir katılımın gerçekleştirilmesi için kuramsal alanda ve uygulamada varlığı bilinen diğer dünyalardan haber verecek geniş perspektifli bir bakış açısının arkasında durabilmek gerekir.¹⁴ Konut olgusunun tarihsel bağlamda irdelenebilmesi için yapılması gereken güncellemeler de ancak böyle bir yaklaşım ile geleceğe dönük sağlıklı projeksiyonlar tanımlayabilirler.

“Ulusal Planlama Stratejisi, Politikaları ve İdeolojisi” ile “Planlamada Demokratik Katılım” kavramlaşmaları arasında uyumluluğun sağlanması bağlamındaki kavramlaşmalar resmi söylemin toplumun bütün katmanlarında tam bir kabul göreceği şekilde dayatılması anlamında değerlendirilmemelidir. Kurumsal üstyapı pek doğal olarak elinde tuttuğu siyasal erkin kaynağına yönelik bir ideolojik bütünleşme içinde olma durumundadır. Ne var ki böyle bir bütünleşme toplum yapısındaki düşünsel ürünlerin bütün renkleri ile ortaya konmasını engellememelidir. Yukarıda belirtilmiş olan ve bir anlamda tarihsel miras ile hesaplaşma bağlamında da anlaşılabilir olan irdeleme süreçleri ancak bu türden ve bütün renkleri içeren bir paletin demokratik seçime sunulan renkleri ile ifade edilebilirler. Böylece bilinen bir deyişle fikir alanında binlerce çiçek açmalı ve yüzlerce ekol birbiri ile yarışmalıdır. Diyalektik bağlamda değerlendirilebilecek sağlıklı bir gelişimin özünde bu cevher parlamalıdır

Çalışmamızın söz konusu alanda yapılacak olan araştırmaları cesaretlendirerek karşılıklı etkileşimli bir tartışma ortamının gelişimine katkıda bulunması dileğimizdir.

- ¹ Kili, S., 1981, "Atatürk Devrimi Bir Çağdaşlaşma Modeli", Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- ² Bolzinger, A., 1989, "Jalons pour une histoire de la nostalgie". Bulletin de psychologie, 389, pp. 310-321.
- Starobinski, J., 1966, "Le concept de nostalgie", Diogenes 54, 92-115
- ³ Gültekin, E., Kırmızı, M. T., 12. Ekim. 2002, "Kula Tarihsel Kent Dokusunda Yer Alan Açık Sofalı Evlerin Özellikleri ve Günümüz Koşullarında Kullanım Olanaklarının Araştırılması", 11-13 Ekim 2002 tarihleri arasında yapılan "Kula Sempozyumu"nda" sunulan bilimsel bildiri, Kula.
- ⁴ Kırmızı, M. T., Temmuz 2004, "Açık Kod İle Yazmak ve Kentsel Estetiğin İdeolojisi" Yapı Dergisi, ISSN 1300 - 3437 - 45, İstanbul, No: 272, s. 43 - 56.
www.tugrulkirmizi.com
- ⁵ Kırmızı, M. T., Şubat 2003, "Batı'da Osmanlı'da ve Türkiye'de Aydınlanma Modernizm Mimarlık (1800 1950)", Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Fakülte Yayın Kod Numarası: MİMF - DN - 01 – 03.
- ⁶ Cobban, A.. 1964, "The Social Interpretation of the French Revolution", Cambridge.
Hampson, N.. 1963, "A Social History of the French Revolution", Routledge.
Kennedy, E., 1989, "A Cultural History of the French Revolution", Yale.
- ⁷ Kili, S., 1998, (der.), "27 Mayıs 1960 Devrimi: Kurucu Meclis ve 1961 Anayasası", Boyut Yayınları, İstanbul.
Başgil, A. F., 1960, "A Summary of Constitutional Developpements in Turkey", Annales de la Faculté de droit d'İstanbul, Vol.15.
Aldıkaçtı, O., 1982, "Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası", İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- ⁸ Engels, F., Temmuz 1977, "Konut Sorunu, Marks-Engels: Seçme Yapıtlar", Cilt: II, s: 364-447, Birinci Baskı, Sol Yayınları, (Haziran 1872-Şubat 1873 arasında yazılmıştır. Der Volksstaat'ın 26 Haziran, 3 Temmuz, 25 ve 28 Aralık 1872 tarihli 51., 52., 53., 103., ve 104. sayılarında; 4 ve 8 Ocak, 8, 12, 19 ve 22 Şubat 1873 tarihli 2., 3., 12., 13., 15. ve 16. sayılarında; ve 1872/1873'te de Leipzig'de üç ayrı bölüm halinde yayınlanmıştır.)
<http://www.kibristasosyalistgercek.net/marks/konutsorunutr.html>
- ⁹ Kırmızı, M. T., Aralık - Ocak 2007, "Aidiyetin İdeolojisi ve Karşıyaka'lı Olmak", Karşıyaka, Karşıyaka - Kent Kültür ve Sanat Dergisi, İzmir, No:5, s. 30-34.
- ¹⁰ Kırmızı, M. T., "Mimarlık Mesleğinin Unutulan Landmark'ları veya Mimar Mahmut Usta Prof. Dr. Mahmut Bey'e Karşı", Ocak - Şubat 2007, İzmir, İzmir - Kent Kültür ve Sanat Dergisi, İzmir, No:63, s. 22-24.
www.tugrulkirmizi.com
- ¹¹ Tsu, Lao, 1973, "Tao Te Ching", Aldershot, England: Wildwood House.
Rosenthal, S., (Shi-tien Roshi), 1984, British School of Zen Taoism, Cardiff, September.
<http://www.clas.ufl.edu/users/gthursby/taoism/tcstan2.htm>
<http://www.clas.ufl.edu/users/gthursby/taoism/tcstan3.htm>

THE UTILITY OF NON-EXISTENCE

Though thirty spokes may form the wheel,

it is the hole within the hub

which gives the wheel utility.

It is not the clay the potter throws,

which gives the pot its usefulness,

but the space within the shape,

from which the pot is made.

Without a door, the room cannot be entered,

and without windows it is dark.

Such is the utility of non-existence.

- ¹² Ackoff, Russell L., July 1971, "Towards A System of Systems Concepts", Management Science, Vol. 17, No. 11.

- ¹³ Kırmızı, M. T., Ankara, 2005, "Bölge Planlamasının İdeolojisi / Güncellenmiş Ulusal Bölge Planlama Stratejilerine Doğru bir Sistem Yaklaşımı", Ortadoğu Teknik Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen "Dünya Şehircilik Günü 28. Kolokyum - Değişen - Dönüşen Kent ve Bölge - Yeni bir olgu olarak Kentsel Bölgeler - Bölge Kentler Kapsamında Planlamının ve Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması" bağlamında sunulan bilimsel bildiri, ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezi - Ankara, 8-9-10 Kasım 2004. "Değişen Dönüşen Kent ve Bölge", Bildiri Kitabı, Ortak yayın, Hakemli, TMMOB Şehir Plancıları Odası - Ortadoğu Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Ortak Yayın Serisi _ © 2005, yazar (Yayın kurulu kararı: 04.05.2005 / 2) ISBN: 975-395-955-9 (tk) - 975-395-956-7, BBC Basım ve Matbaacılık, Ankara, 20005, s. 237-250.

¹⁴ Kırmızı, M. T., Mart 2007, “Tüketime Sunulan Bilginin Karanlığında Türkiye’de Güncellenmesi Gereken Planlama Süreçlerinin Marksist Eleştirisi Konusunda Bir Deneme”, Gelenek 95 Dergisi, ISSN 1301 - 8264 , İstanbul, s. 107 - 115.